

Dagboek van een kroonprins

Hoe Nederland bijna een republiek werd

Frederik van Oranje

Voor Amalia

© 2025 mr. H.M. Linthorst / Uitgeverij U2pi

Titel: Dagboek van een kroonprins
Auteur: H.M. Linthorst

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag, www.uitgeveriju2pi.nl
Druk: Jouwboekdrukkerij.nl
ISBN: 978 94 9336 478 3
NUR: 300

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl).

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	9
HOOFDSTUK 1 <i>Waarin ik word opgezadeld met een gereformeerde gouverneur en voor het eerst kennis maak met de Rijksvoorlichtingsdienst.</i>	11
HOOFDSTUK 2 <i>Waarin mijn kennismaking met de RVD wat verdiept wordt, ik betrokken raak bij de vriendschap tussen Europese vorstenhuizen en beslissingen moet nemen over mijn studiekeuze.</i>	23
HOOFDSTUK 3 <i>Waarin ik mijn eerste confrontatie met de pers beleef en mijn achttiende verjaardag ga vieren.</i>	40
HOOFDSTUK 4 <i>Waarin ik binnengeleid moet worden in de Raad van State en mij voorneem goed Frans te leren spreken.</i>	49
HOOFDSTUK 5 <i>Waarin ik mijn vwo-diploma uitgereikt krijg en vakantieliefde ga zoeken aan de Côte d'Azur.</i>	57
HOOFDSTUK 6 <i>Waarin ik mij in het Groningse studentenleven stort en daarnaast ook nog een studie ga doen.</i>	66
HOOFDSTUK 7 <i>Waarin ik vrouwelijke aandacht krijg, de beveiliging een gevaar voor mijn privacy oplevert en vakantie goed te combineren blijkt met een kennismaking met de diplomatie.</i>	77
HOOFDSTUK 8 <i>Waarin ik onbedoeld ophef veroorzaak en een werkbezoek aan de Tweede Kamer breng.</i>	87

HOOFDSTUK 9	101
<i>Waarin ik na een avond met Willy Alfredo-imitaties het lief-van-mijn-leven vind en Kerstmis weer als vanouds stichtend en 'gezellig' is.</i>	
HOOFDSTUK 10	110
<i>Waarin ik kennis maak met mijn schoonfamilie, mijn broer uit de kast komt en ook mijn lief aandacht van de pers krijgt.</i>	
HOOFDSTUK 11	125
<i>Waarin ik wat kritisch begin te worden over de juristerij, mijn eerste publieke optreden beleef en mijn moeder schittert bij mijn buluitreiking.</i>	
HOOFDSTUK 12	140
<i>Waarin ik ambtenaar word op het ministerie van Justitie en inwoner van de gemeente Zwolle.</i>	
HOOFDSTUK 13	152
<i>Waarin ik sociaal advocaat word, de minister-president mijn lief de les leest en ik beschuldigd word van seksuele intimidatie.</i>	
HOOFDSTUK 14	168
<i>Waarin mijn lief en ik ons eerste kind krijgen, mijn zus Louise carrière maakt als influencer en ik een beetje ga samenwerken met de regionale pers.</i>	
HOOFDSTUK 15	181
<i>Waarin de moeder van Japie de opvoeding van onze kinderen dreigt te verstoren en ik aangenomen word bij de rechterlijke macht, maar toch een functie elders moet zoeken.</i>	
HOOFDSTUK 16	192
<i>Waarin ik een artikel schrijf in het Nederlands Juristenblad en daadwerkelijk zitting ga nemen in de Raad van State.</i>	
HOOFDSTUK 17	204
<i>Waarin 'het huwelijk van de eeuw' wordt gesloten.</i>	

HOOFDSTUK 18	213
<i>Waarin ik wat vaker ga schrijven en spreekbeurten houden en aan journalisten uitleg waarom ik mij niet door hen wil laten interviewen.</i>	
HOOFDSTUK 19	231
<i>Waarin mijn dromen onhaalbaar blijken, ik mij stort in het culturele leven en een nieuwe parttimebaan vind, en de regering een bom legt onder mijn toekomst.</i>	
HOOFDSTUK 20	244
<i>Waarin ik mij wat in de politiek ga storten.</i>	
HOOFDSTUK 21	253
<i>Waarin een wetsvoorstel pas na veel gedoe het Staatsblad haalt en ik een echte familieman word.</i>	
HOOFDSTUK 22	265
<i>Waarin mijn moeder een zware operatie moet ondergaan en ik een nieuwe baan krijg.</i>	
HOOFDSTUK 23	279
<i>Waarin ik een toespraak houd die ophef veroorzaakt en mijn salaris wordt verlaagd.</i>	
HOOFDSTUK 24	294
<i>Waarin ik een nieuwe hobby ontwikkel en mijn Huis nog wat verder opnieuw inricht.</i>	
HOOFDSTUK 25	304
<i>Waarin ik een econoom in dienst neem en juristen die mij adviseren hoe ik mij aan de Grondwet kan houden.</i>	
HOOFDSTUK 26	314
<i>Waarin ik mijn pensioen in zicht ga krijgen.</i>	
NASCHRIFT	327

WOORD VOORAF

Strikt genomen is dit geen dagboek. Het is geschreven op basis van mijn dagboek, met weglating van alles wat ik of niet interessant genoeg vond, of te persoonlijk om met de hele wereld te delen.

Mijn echte dagboek ligt in het Koninklijk Huisarchief. Bij deze geef ik vakbekwame historici toestemming om er kennis van te nemen en te beoordelen wat ervan – wetenschappelijk gezien – belangrijk genoeg is om op te nemen in een eventuele biografie. Maar wel pas na mijn dood.

Ook om een andere reden dekt de vlag niet helemaal de lading van dit boek: het gaat niet alleen over de tijd waarin ik kroonprins was, maar strekt zich mede uit tot de periode van mijn koningschap. Over die periode is het wel wat minder uitvoerig.

Gedurende beide periodes, als kroonprins en als koning, heb ik in het openbaar nauwelijks enig inzicht gegeven in mijn privéleven en wat er zoal in mijn hoofd omging. Nu mijn aftreden voor de deur staat, wil ik dat uiteindelijk wel voor één keer doen. Onder de voorwaarde die ik mij al op mijn zeventiende had voorgenomen: als er iets over mijn persoon geschreven moet worden, doe ik dat zelf wel. Bij deze dus.

Ik draag dit boek op aan mijn nichtje Amalia, de dochter van mijn zus Louise. Het is een van de laatste dingen die ik tijdens mijn koningschap doe. Misschien heeft zij er iets aan.

Koning Frederik

HOOFDSTUK 1

Waarin ik word opgezadeld met een gereformeerde gouverneur en voor het eerst kennis maak met de Rijksvoorlichtingsdienst.

De Nieuwe Kerk in Delft is groot, mooi en indrukwekkend. Je voelt je daardoor nogal klein. Dat was waarschijnlijk ook de bedoeling, toen het gebouwd werd. God is groot en de mens is klein, zo niet nietig. Ik zat ongeveer in het midden van de kerk, op een nogal onooglijk stoeltje. Links van mij zat mijn moeder. Rechts mijn broer Jan en mijn zusje Louise. Achter ons nog veel meer rijen met van die onooglijke stoeltjes. Met daarop ernstig kijkende, in het zwart geklede mensen. Voor ons stond een kist. Daarin lag mijn vader dood te zijn. We waren hier voor zijn begrafenis. Wat hield ik ontzettend veel van die man. Hij was mijn rots in de branding van een erg rare wereld. Veertien jaar lang, al zolang ik leefde. Altijd als ik weer eens aanliep tegen iets vervelends of onbegrijpelijks in die rare wereld, stelde hij mij gerust: “Trek je er niet te veel van aan. Zie het als een toneelstukje. En als je achttien bent, kun je je eigen gang gaan.” Daar hield ik mij altijd aan vast.

Ook nu zat ik midden in een toneelstuk. Voor deze begrafenis was een draaiboek gemaakt. En daarmee was uitvoerig gerepeteerd. Een begrafenis die is ge-re-pe-teerd. Ik kon er met mijn pet niet bij. En dat dan met honderden figuranten. Militairen vooral. Terwijl mijn vader niets had met alles wat militair was. Ik keek uit op het praalgraf van Willem van Oranje. Met hem zou ik mij verwant moeten voelen, want wij hadden dezelfde titel: Prins van Oranje. Maar ik voelde niets. Behalve dan dat ik ontzettend verdrietig was; en kwaad. Op alles en iedereen. Met inbegrip van dat praalgraf. Wat was dat ontzettend stom en lelijk! Pronken met een graf, wie zou dat bedacht hebben? Willem zelf, tot zijn meerdere eer en glorie? Of zijn nakomelingen, om wat van die glorie op henzelf af te laten stralen? Maar doe dat dan op een andere manier. Het is een graf, verdorie. Van iemand die dood is.

Mijn rol was dat ik straks met mijn familie achter de kist met mijn vader een trappetje af moest lopen naar de grafkelder onder dat praalgraf. Daar gebeurde dan iets wat ik niet wilde weten en waar ik ook niet bij wilde zijn.

Het had iets lugubers, die grafkelder. Bovendien had ik al afscheid kunnen nemen van mijn vader. In dit bedrijf van het toneelstuk wilde ik nu geen rol meer spelen.

We waren naar Delft gereden in een zwarte koets, met zwarte paarden ervoor. Ergens onderweg had ik tegen mijn moeder gezegd dat ik die kelder niet in zou gaan. Ze werd razend. “Frederik, je houdt je aan het draaiboek”. Ze noemt mij altijd bij mijn officiële naam als ze kwaad op mij is. Alsof dat meer indruk op mij zou maken. Gewone mensen noemen mij Fred. En zij voegde er nog aan toe: “Dat wordt weer voer voor de media.” Ook nog ruzie met mijn moeder dus. Dat kwam wel vaker voor, maar waarom vandaag? Waarom was zij niet alleen maar bedroefd? Kon zij niet één dag zonder controle uit te oefenen over alles en iedereen? Kennelijk niet. Toch mompelde ik nog even: “Ik doe het niet.” “Je doet wat ik zeg”, siste mijn moeder terug. Ik keek uit het raampje. Rijen met mensen. Waarom? Ze kenden mijn vader nauwelijks. Hooguit van een foto in de krant of een filmpje in het tv-journaal. Maar goed, ik had niet anders verwacht. Ik kende dit al van Koninginnedag, al was dat dan het omgekeerde: feestelijk. Maar nooit had ik iets van die oranjeliefde begrepen.

Ik nam nog een besluit. Nooit zou ik meer een stap zetten in zo’n rijtuig. Wat een achterlijk vervoermiddel! Er bestaan toch ook auto’s. En het was zielig voor die paarden om zo’n koets te moeten trekken, leek mij. Laat ze toch gewoon in een wei lopen. Mijn moeder had me al eens op paardrijles willen doen, maar daar had ik mij steeds onderuit kunnen wurmen. En jagen, dat ging ik ook nooit doen, als ze daar nog eens over zou beginnen. Mijn verdriet maakte me dwars. Heel dwars.

Toen het zo ver was stond mijn moeder als eerste op, en daarna de rest van mijn familie. Ik bleef zitten. Mijn moeder keek even achterom en keek mij doordringend aan. Als blikken konden doden, hadden ze mij in één moeite door óók die kelder in kunnen dragen.

Na afloop van de kerkdienst was er in een zijzaaltje een besloten bijeenkomst, waar alleen de top-bobo’s werden toegelaten. Ministers en zo. Daar zouden al die mensen mijn moeder, mij en andere familieleden condoleeren. Dan zeiden ze: “Gecondoleerd, Hoogheid”. Ik vond het niks. ‘Hoogheid’ zei toen nog bijna niemand tegen mij, behalve lakeien in het paleis.

En ‘gecondoleerd’ vond ik een raar woord. Ik wist wel ongeveer wat het betekende, maar ik h ad er niets aan.

Er was  een prettige uitzondering. De minister-president legde zijn hand op mijn schouder en zei tegen me: “Je vader was een bijzondere man. Je zult hem wel erg missen.” “Ja”, zei ik zacht en toen boog hij zich naar mij toe alsof hij iets in mijn oor wilde fluisteren. “Als je je alleen voelt, schrijf dan eens op wat voor herinneringen je aan je vader hebt. En ook wat je denkt over jezelf en de wereld waarin je leeft.” Ik ging het doen; nog dezelfde dag.

Wat de media schreven viel mee. Niets in de trant van ‘opstandige kroonprins onttrekt zich aan het protocol’, waar mijn moeder zo bang voor was geweest. Meer iets als: ‘veertienjarige jongen was veel te bedroefd over de dood van zijn vader om die grafkelder in te gaan’. Dat was wat je noemt een leermomentje voor mij: niet alles wat mijn moeder vreesde van de media kwam altijd uit.

Ik bleef mijn vader ontzettend missen. Daardoor had ik, denk ik, de komende jaren onbewust de neiging om op zoek te gaan naar min of meer plaatsvervangende vaders. Die minister-president had er een kunnen zijn, maar hij zou al een jaar later vervangen worden door een ander. In plaats daarvan werd mij een min of meer officiëele plaatsvervangende vader opgedrongen. Ik kreeg een ‘gouverneur’. Dat was bedacht door mijn moeder. Ik vond het vreselijk, maar in haar denkwereld was het volkomen logisch. Zij had altijd al een taakverdeling met mijn vader gehad. Zij regeerde het land en hij voedde de kinderen op.

Die gouverneur heette Van Walsum en was hoogleraar aan de Vrije Universiteit in iets theologisch. Zijn taken waren er ruwweg twee: contact onderhouden met de school waar ik op zat en het geven van een soort van privélessen over zaken waarvan hij dacht dat daaraan op school te weinig aandacht werd gegeven, gelet op mijn toekomstige functie als koning. Dat kwam vooral neer op godsdienst en de geschiedenis van de Oranjes in Nederland. Gelukkig kon hij daar niet al te veel tijd aan besteden. Hij had immers ook nog een baan aan de VU.

Ik had al gauw de neiging om afstand te houden van de man. Niet eens zozeer om hoe hij was – hij was zelfs best aardig – maar om de taakopvatting die hij had: mij indoctrineren. Althans, zo voelde ik het. Hij zag er

wat je noemt gereformeerd uit. Ik verzon dat hij uit Barneveld kwam en daar was geboren als zoon van een kippenboer. Qua haardracht en bril had hij wel iets weg van Kees van Kooten als wethouder Hekking. Maar het belangrijkste was dat hij veel ouder was dan mijn vader. En opvattingen had waarvan ik vermoedde dat ze allemaal uit de negentiende eeuw kwamen en daarna nooit meer waren aangepast. Ik vond hem in één woord: ouderwets.

Het kwam eigenlijk steeds weer neer op de drie-eenheid ‘God, Nederland en Oranje’. Dat was niet helemaal nieuw voor mij, want mijn moeder had dat soort teksten ook wel eens in de mond genomen. Dat zij koningin was bij de gratie Gods en zo. Dat leidde de laatste jaren steeds tot verhitte discussies met mij. Hoe kon het nou de wil van God zijn dat de familie Van Oranje in Nederland op de troon gekomen was. Dat was toch allemaal een gevolg van toevallige historische gebeurtenissen? Van politieke verwikkelingen en oorlogen. En natuurlijk ook van de vraag wie de winnaar was van zo’n oorlog. Ik kon er niet in geloven. Heel erg vond mijn moeder dat. God had een plan met Nederland. Nou, mooi vond ik dat, als dertienjarige. Geniaal plan, die Tweede Wereldoorlog. Het liep altijd uit op ruzie.

Daar had ik wel wat van geleerd. Ik probeerde in ieder geval al te hevige discussies met Van Walsum te vermijden. Soms was ik ook best wel geïnteresseerd in wat de man te vertellen had. Hij was in ieder geval op een bepaalde manier erudiet. Maar veel van wat hij mij probeerde wijs te maken, kon volgens mij echt niet waar zijn.

Ik zat op de gymnasiumafdeling van een vwo-school in Den Haag. Dat ging mij vrij gemakkelijk af, zolang het niet wiskunde en andere bètavakken betrof. Die liet ik dus vallen zodra en voor zover dat kon. Mijn favoriete vak was geschiedenis. En mijn favoriete leraar was mijnheer Gerritse, die geschiedenis gaf. Hij was de eerste die ik een beetje ging zien als een plaatsvervangende vader. Het was een man naar mijn hart. Hij vond de ‘canon’ van de vaderlandse geschiedenis onzin en ging ook niet mee met de mode dat het in het geschiedenisonderwijs ging om ‘verhalen vertellen’. Het ging hem om de Europese geschiedenis, de ontwikkelingen in verschillende landen en de verbanden daartussen. Niet alleen over oorlogen en koningen, maar ook over de leefomstandigheden van gewone mensen. En vooral over ideeën, godsdienstige en niet-godsdienstige ideeën. Daar vertelde hij graag over.

Ik vond het razend interessant. Vooral de rol die het christendom in de loop van de geschiedenis gespeeld had. Eerst onmiskenbaar het brengen van beschaving, maar later met een kerkorganisatie die alleen nog maar oog had voor haar eigen macht en rijkdom. En dat ging gepaard met uitbuiting, corruptie, schandalige ‘rechtspraak’ en oorlogen. Het stond haaks op wat gouverneur Van Walsum mij probeerde te leren.

Het leek wel of heel diens levensbeschouwing gebaseerd was op wat hij *Romeinen 13* noemde. Dat was een hoofdstuk uit een brief die de apostel Paulus in het jaar 57 geschreven had aan de christelijke gemeenschap in Rome. Dat zou de basis worden voor de verstandhouding tussen kerk en staat. De kerk leerde de burgers dat zij gezagsgetrouw moesten zijn. Want dat gezag kwam van God. Dat moet de latere christelijke keizers en koningen als muziek in de oren geklonken hebben. Ook omdat Paulus nogal in detail trad over wat die gezagsgetrouwheid inhield: belastingen en accijnzen betalen. En over wat het overheidsgezag mocht doen als de burger daarbij in gebreke bleef: *ze voert het zwaard niet voor niets, want ze staat in dienst van God, en door hem die het slechte doet zijn verdiende straf te geven, toont ze Gods toorn*. Dat stelde de middeleeuwse koningen dus in staat om al die rijkdom, pracht en praal bij elkaar te harken. Tot de Verlichting en de Franse Revolutie.

Ik had in mijn kinderjaren al heel wat speciaal voor kinderen bestemde geschiedenisboeken gelezen, maar toen ik eenmaal in 4-vwo zat werd het tijd voor serieuzere stuff. Dus ging ik een keer na de les naar mijnheer Geritse met de vraag of hij even tijd had voor mij. Dat had hij, een paar dagen later, na zijn laatste les van de week. Ik vertelde hem over de gouverneur en dat ik geschiedenis zo interessant vond. Met als uiteindelijke vraag: welke boeken moet ik lezen om mij verder in de geschiedenis te verdiepen, mede met het oog op mijn rol – ‘roeping’ zou Van Walsum zeggen – als toekomstige koning; ooit. Nou, daar had hij wel ideeën over. Hij zou thuis wel eens in zijn boekenkast kijken.

Al na de eerstvolgende les riep hij mij even bij zich en gaf me een boek. Het ging over de Verlichting. Eenmaal thuis las ik het vrijwel in één adem uit. Wat een spannende tijd! Waarin intellectuelen in Parijs min of meer in het geheim bij elkaar kwamen om ideeën uit te wisselen. Veel verschillende ideeën, maar met één overeenkomst: dat de mensheid meer vooruitgang

zou boeken door op een wetenschappelijke manier na te denken dan door alleen maar te vertrouwen op een geloof. Want die God, die bestond misschien wel niet eens. Maar als je dat publiekelijk zei, kon je op de brandstapel terecht komen. En dat was niet in de donkere middeleeuwen, maar in de achttiende eeuw!

En dan het idee van de onvervreembare rechten van de mens. Wat moeten de discussies daarover inspirerend zijn geweest. Diderot werd mijn held. Hij vond een wel heel bewerkelijke manier om zijn ideeën onder de mensen te brengen, zonder last te krijgen met justitie: hij verstopte ze in een encyclopedie over de complete stand van de wetenschap van die tijd.

Daarna kreeg ik nog boeken over de Franse revolutie, over Napoleon en over onze Bataafse republiek. Ik had er interessante gesprekken over met mijnheer Gerritse, als hij daar de tijd voor had.

Daaruit leerde ik ook hoe goede ideeën kunnen ontsporen. En hoe handig machthebbers met de geschiedenis omgaan. De Fransen zijn ontzettend trots op hun Verlichting en hun Revolutie, maar je hoort hen nooit over de terreur die daarop volgde. Napoleon is voor hen een geniale generaal en vernieuwend bestuurder, maar voor de rest van Europa was hij een oorlogszuchtige veroveraar en het symbool van de Verlichting, dat door de koningshuizen van die tijd tot iedere prijs moest worden bestreden. En waarom doen wij in Nederland altijd alsof onze moderne geschiedenis begon met koning Willem I? Wij hadden toch ook de Bataafse republiek, waarin wij voortbouwden op de ideeën van de Verlichting?

Ik vroeg het eens aan Van Walsum, toen hij Willem I de hemel in aan het prijzen was als de man die zo ongeveer in zijn eentje Nederland had gemoderniseerd en op weg had geholpen naar grotere welvaart. Nou, dat moest je in z'n tijd zien. Die Bataafse republiek was gewoon on-Nederlands geweest. Ongodsdienstig ook. Allemaal Franse ideeën die haaks stonden op onze Nederlandse volksaard. En wat hadden ze ons gebracht? Een rampzalige bezetting door de Fransen. De Oranjes hadden ons daaruit gered, zoals ze dat al vaker in onze geschiedenis hadden gedaan.

Ja, bracht ik daartegenin, maar met de Bataafse Republiek hadden we toch ook onze eerste stappen gezet op het pad van de mensenrechten en de democratie. Daar konden we toch best trots op zijn? Nee, dat vond hij van niet. Democratie was een gevaar voor het godsdienstig leven in een land. Ook niet efficiënt trouwens. Een bij de gratie Gods regerende vorst was veel beter. Dat had Willem I wel bewezen.

Een paar weken later vroeg Gerritse mij na de les nog even te blijven. Ik vond dat hij er niet goed uitzag; alsof hij slecht geslapen had. Hij moest me wat vertellen. Hij had een gesprek gehad met de rector. Die had hem verteld dat hij ontboden was op het paleis, bij mijn moeder. Die had van Van Walsum gehoord dat ik boeken las die de Verlichting en de Franse Revolutie verheerlijkten. Zij wilde weten of dat deel uitmaakte van het leerplan voor 4-vwo. En zo nee, waar die boeken dan vandaan kwamen. Hij had beloofd het uit te zoeken. Vandaar dat gesprek van de rector met Gerritse. Gerritse had hem uitgelegd dat het initiatief van mij was uitgegaan, dat hij die boeken aan mij geleend had en er ook plezierige gesprekken met mij over had gevoerd. De rector leek het allemaal niet zo erg te vinden, maar hij had Gerritse toch te verstaan gegeven dat hij op moest houden met onze gesprekken en het uitlenen van boeken. Onder het motto 'Ik wil geen gedonder met de koningin'.

Ik had medelijden met Gerritse. Een paar weken later zei hij tegen me dat mijn moeder geëist had dat ik vanaf het volgende leerjaar geen geschiedenis meer van hem zou krijgen. Dat had de rector haar toegezegd. Qua rooster was dat voor de school niet zo'n probleem. Maar ik vond het wel erg. En Gerritse vond het ook jammer. Ik nam mij voor om contact met hem te blijven houden. En dat heb ik gedaan; ook nog nadat ik van school af was. Gerritse bleef mij nog jaren tips geven over lezenswaardige geschiedenisboeken. En na zijn pensionering zocht ik hem af en toe op. Bij zijn begrafenis hield ik op verzoek van zijn vrouw een toespraak. Het werd een lofrede op de leraar in het algemeen en hoe veel goeds die kan doen voor opgroeiende kinderen. En natuurlijk ook een lofrede op deze vriendelijke, milde en behulpzame oud-leraar.

Hij raadde mij aan om maar eens te beginnen met het lezen van de biografieën van de eerste drie Nederlandse koningen: Willem I, II en III. Die waren volgens hem geschreven door goede historici, die de levensverhalen van de Oranjes niet mooier maakten dan ze waren. Van de biograaf van koningin Wilhelmina had hij een minder hoge pet op. Dat vond hij een ambtenaar die altijd onderdanig was geweest aan de heersende macht. Dat zou hij ook geweest zijn bij een onderzoek naar het wangedrag van Nederlandse militairen in de onafhankelijkheidsoorlog die de Indonesiërs na de Tweede Wereldoorlog tegen ons begonnen waren. Maar ja, alternatieven waren er nauwelijks, dus uiteindelijk las ik ook die biografie. Maar eerst stortte ik mij op de negentiende eeuw.

Boeken lenen van mijnheer Gerritse was er niet meer bij, dus ik kocht die eerste drie biografieën van mijn zakgeld (dat daar ruim genoeg voor was). Ze waren in de aanbieding als je ze alle drie tegelijk kocht. Tegenover Van Walsum maakte ik er geen geheim van. Tegen het lezen van die boeken kon hij toch moeilijk bezwaren hebben. Maar ik had nog wel een appeltje met hem te schillen.

Hij zag echter niet in wat hij fout gedaan kon hebben. Hij had iedere twee maanden een gesprek met mijn moeder over mijn ontwikkeling en vond mijn bewondering voor de Verlichting opmerkelijk genoeg om er melding van te maken. Ik wierp hem tegen dat ik toch ook recht op mijn privacy had. Nou, dat had ik volgens hem op dit gebied zeker niet. Ik was tenslotte nog minderjarig. Ik trok mijn conclusies. Van Walsum was hopeloos. Ik zou nooit meer wat van hem leren. Hem af en toe een beetje provoceren met pas verworven kennis bleef ik wel leuk vinden.

Ik vond die biografieën razend interessant. Het leidde er wel toe dat ik niet bepaald trots werd op mijn familie, ondanks alle moeite die Van Walsum deed om het tegenovergestelde te bereiken. Maar ik had inmiddels wel door hoe een stamboom in elkaar zit. Een mens heeft twee ouders en vier grootouders. En vervolgens acht overgrootouders. Het getal verdubbelt bij iedere generatie. Onder die voorouders is er bij iedere generatie maar één met de achternaam Van Oranje. Maar van al die anderen erf je wel evenveel DNA als wat die ene Van Oranje te bieden heeft. Dus dat verwatert nogal. Je zou het ook een ‘homeopathische verdunning’ kunnen noemen. Dat stelde mij gerust. Ik had dus van al die Oranjes maar heel weinig DNA. Als ik terugging tot Willem van Oranje waren er meer dan tweeduizend voorouders van wie ik evenveel DNA had als van De Zwijger himself. En als ik nog verder terugging, was er een goede kans dat ik afstamde van Karel de Grote. Maar dat zou ook kunnen gelden voor iedereen die dit boek leest. Kortom, ik begreep niet waarom een toch behoorlijk ontwikkelde man als Van Walsum zo kon dwepen met het geslacht Van Oranje, dat zogenaamd door God was uitverkoren om het Nederlandse volk te leiden.

En dan was er ook nog de eeuwige discussie over de invloed van ‘*nature*’ en ‘*nurture*’. *Nature* gaat, zo had ik geleerd, over erfelijkheid en DNA. *Nurture* over opvoeding en die is zeker zo belangrijk. Welnu, ik was gelukkig niet opgevoed door extreme figuren als koning Willem III of koningin

Wilhelmina. Ik was tot mijn veertiende opgevoed door mijn vader, een uiterst gematigde en verstandige man – en geen Van Oranje. De opvoedkundige pogingen van Van Walsum om daar op zijn manier een vervolg aan te geven waren tot mislukken gedoemd. Boeken, die werden belangrijk voor mijn *'nurture'*.

Als ik, afgaande op hun biografieën, de eerste drie Willems in een paar woorden moest samenvatten, dan was Willem I volgens mij geobsedeerd door geld, Willem II door zijn hang naar roem en seks, zowel met mannen als met vrouwen, en was Willem III gewoon een botte hork. Je zal toch als bijnaam 'Koning Gorilla' krijgen!

Willem I had, toen hij in 1813 naar Nederland kwam, niet de geringste binding met ons land. En hij bezat geen cent. Toen hij in 1840 afstand deed was hij een vermogend man. Hij was vrijwel permanent bezig met het door elkaar laten lopen van de staatsfinanciën en zijn eigen portemonnee. Hij zette steeds, samen met andere financiers, allerlei ondernemingen op en wist het dan zo te plooiën, dat de verliezen ervan ten laste kwamen van de Staat en de winsten terecht kwamen in zijn eigen zak. Daarbij had hij een grote belangstelling voor scheepvaart en kanalen. Waarom? Omdat je bij bruggen en sluizen zo handig tol kon heffen.

Na de Willems kwamen de vrouwen. Dat was in mijn ogen geen verbetering. Haar biograaf noemde Wilhelmina eigenzinnig, emotioneel, grillig, behept met vooroordelen en haatdragend. Hij had er nog aan toe kunnen voegen: fanatiek godsdienstig. Ook bij haar dochter Juliana speelde dat een grote rol, maar bij haar kun je het beter 'zweverig godsdienstig' noemen. En allebei hadden ze een godsdienstig geïnspireerde missie. Voor Juliana als apostel van de vrede en in het geval van Wilhelmina als legeraanvoerder. Tijdens de oorlog werd 'vernieuwing' haar missie. Wat dat betekende bleef uiterst vaag, maar het leek te moeten gaan om niet meer, maar minder democratie. In ieder geval zonder de vooroorlogse politieke partijen. En daar hoorde bij dat zij persoonlijk een grotere rol in de regering zou moeten gaan spelen. Zij zag zichzelf tenslotte als een geboren, zo niet door God aangewezen leider. En dat bedacht ze allemaal tijdens een oorlog die begonnen was met het in Duitsland de nek omdraaien van de parlementaire democratie en het in handen geven van de absolute macht aan één leider: Hitler. Je vraagt je af of Wilhelmina ze wel allemaal op een rijtje had.

Dat alles leek nooit iets te hebben afgedaan aan de onderdanige bewondering van de Nederlandse bevolking voor de Van Oranjes. Hoe kon dat? Ik begreep het niet. Het moest wel diep in de menselijke natuur zitten. Stamhoofden, farao's en koningen waren er altijd geweest. Godsdiensten hadden steeds geholpen om hun positie te verdedigen. De oude Grieken en Romeinen, de Renaissance, de Verlichting en de dekolonisatie brachten republieken. Lang niet overal en lang niet altijd democratisch, maar toch: er ontstond een alternatief. Wel zag je in republieken tot op de dag van vandaag – gelukkig in Europa minder dan in andere werelddelen – een neiging van heersers om hun regeerperiode te willen verlengen. Of de macht in handen te spelen van familieleden. Hoe kwam dat? Was het een kwestie van machtsmisbruik, corruptie en inhaligheid? Waarschijnlijk vaak wel. Maar vaak kwam er daarop ooit wel weer een tegenbeweging: opstanden, al dan niet met hulp uit het buitenland, burgeroorlogen of revoluties. En dat leverde dan soms weer een andere heerser met autoritaire neigingen op. En zelfs ook wel weer eens een koning.

Het was ruwweg ook de geschiedenis van mijn familie. Eerst waren het stadhouders, in wezen hoge ambtenaren met vooral taken op het gebied van het aanvoeren van het leger. Maar wel erfelijk. En door uitgekende huwelijken en een adellijke levensstijl kregen ze steeds meer vorstelijke pretenties.

Waar ik wel trots op was, was de *Acte van Verlatinghe*. Dat een volk gewoon met een juridisch document zijn koning de bons durfde te geven, wegens verregaand wangedrag! En dat al in 1581, ver voor de ontwikkeling van de mensenrechten in de tijd van de Verlichting. Nederland als gidsland voor de rest van de wereld. Tekenend voor die tijd was wel dat men eerst nog op zoek ging naar een nieuwe koning. Maar dat lukte niet. Wellicht was er onder koningen toen al een soort van solidariteit: je pikt niet de kroon in van een collega die hem zojuist heeft verloren. Maar daarna hadden de toenmalige zeven Nederlandse provincies toch het lef om gezamenlijk verder te gaan als een republiek.

Dat wangedrag van de Spaanse koning ging vooral over een gebrek aan tolerantie op het gebied van de godsdienst. Hij was fanatiek rooms en in deze streken won het calvinistische protestantisme steeds meer aanhang. Keizers en koningen vonden van oudsher dat zij het geloof van hun onderdanen mochten bepalen! Helemaal weggaan zou die gedachte nooit, ook niet in de nieuwe republiek. Want hoezeer ook daarin het idee van gods-

dienstige tolerantie werd uitgedragen – ook door de Oranjes – in de praktijk viel dat nogal tegen. In de drie-eenheid ‘God, Nederland en Oranje’ moest Nederland toch beslist een protestants land zijn. Dat had ik wel van Van Walsum geleerd. En de rol die de Oranje-stadhouders daarin speelden maakte mij toch weer aanzienlijk minder trots.

Bij de eerstvolgende Koninginnedag waren we in Groningen. Als kind vond ik zo’n Koninginnedag prachtig. Koekhappen is altijd leuk en ze verzonnen nog veel meer spelletjes voor ons. De menigte toeschouwers om ons heen riep op den duur wel vragen bij mij op – zo bijzonder was het toch niet, wat wij daar deden – maar volgens mijn vader hoorde het er gewoon bij. En we kwamen in delen van het land waar ik nog nooit was geweest. Vakanties hielden we altijd in het buitenland.

Toen ik zo langzamerhand puber werd, begon ik mij toch af te vragen: loop ik hier niet voor lul? Ik schaamde me. De kunst werd om mij zo veel mogelijk afzijdig te houden van actieve deelname aan de plaatselijke folklore en wat meer toeschouwer te worden. Zo deed mijn moeder het ook.

In Groningen zag ik een kans om nog een stap verder te gaan en even te ontsnappen aan het gezelschap. Een beveiligder had het wel door en volgde mij, maar deed verder niets. Ik liep naar de dranghekken waarachter de enthousiaste bevolking van Groningen was opgehokt, en sprak een juichende vrouw van middelbare leeftijd aan. Dat resulteerde in het volgende gesprek.

“Hoe vindt u het hier?”

“Leuk.”

“En wat vindt u het leukste van deze dag?”

“De koningin zien, natuurlijk.”

“Maar u zult haar toch wel eerder gezien hebben, op de televisie?”

“Ja, maar dit is echt.”

“Ja, dat is waar. En waar let u het meeste op, nu u haar in het echt kunt zien?”

“Nou, wat ze aan heeft en wat ze doet.”

“En wat vindt u daarvan?”

“Leuk.”

Op dit moment leek het mij tijd om mij te richten op de man die naast haar stond, en vroeg hem:

“En u, wat vindt u leuk aan dit feest?”

“Dat u tegen mij praat. Dat maak je niet iedere dag mee.”

“Ja”, beaamde ik lachend en stond op het punt om hem te vragen waarover hij het dan met mij zou willen hebben, maar zo ver kwam het niet. Een verslaggever van de lokale omroep had mij gespot en kwam met een microfoon in de aanslag op ons af, gevolgd door een cameraman. Met in hun kielzog een rennende man die de verslaggever bij zijn arm pakte en bij mij wegtrok. Ik schrok en vroeg hem: “Wat doet u nou?” “Ik ben van de RVD”, antwoordde hij. “Deze mijnheer mag u niet interviewen.” “Oh”, stamelde ik en liep maar weer terug naar mijn familie. Had ik eens een keer de kans om uit de eerste hand iets te leren over de oranjeliefde van de bevolking van Groningen, ging de RVD er dwars voor liggen.

Tot op dat moment kende ik de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) alleen van de halfjaarlijkse fotosessies, vlak voor de zomer- en wintervakanties. Daarin speelde ik aanvankelijk braaf mijn rol – onder het motto van mijn vader, dat het allemaal toneel was – maar met toenemende opstandigheid en schaamte toen ik puber werd. En nu, in Groningen, was het mijn eerste echte confrontatie met de RVD. Ik was benieuwd of die cameraman iets had opgenomen en hoe dat er op tv uit zou zien. Maar er werd helemaal niets uitgezonden. Was de opname niet interessant genoeg of gewist op dringend verzoek van de RVD? Ik heb er nooit navraag naar gedaan.

De vraag naar het hoe en waarom van de veelgeroemde innige band tussen het Nederlandse volk en de familie Van Oranje bleef mij wel boeien. Daar zaten uiteraard twee kanten aan.

Voor wat betreft de kant van de familie Van Oranje was na het lezen van al die biografieën mijn voorlopige conclusie dat het systeem alleen maar kon werken als de dragers van de kroon ook zelf geloofden in hun staat van – al dan niet goddelijk – uitverkoren zijn. De acteurs in het toneelstuk moesten helemaal één worden met de rol die zij speelden. Ik betwijfelde of dat bij mij zou lukken. En of ik er überhaupt zin in zou hebben.

Hoe het zat aan de kant van het volk – in onze kringen altijd zo treffend ‘onderdanen’ genoemd – vergde nog wat meer ervaringen. Ik had wel al een aanknopingspunt. ‘Het volk’ was nogal gevarieerd. Van die mevrouw die alles zo leuk vond tot de burgemeester die trots als een pauw naast mijn moeder liep. De onderdanigheid droop er vanaf. Het leek mijn moeder niet te storen. Zou zo’n man ook, na wat boeken gelezen te hebben over de voor- en nadelen van verschillende staatsvormen, republikein kunnen zijn? Ik kon het mij niet voorstellen. Als je in dit land carrière wilde maken bij de overheid, kon je maar beter koningsgezind zijn, leek mij.